

10. Marienko, Maiia, and Alisa Sukhikh. 2022. "Orhanizatsiia navchalnoho protsesu u ZZSO zasobamy tsyfrovykh tekhnolohii pid chas voiennoho stanu" ["Organization of the Educational Process in the ZZSO by Means of Digital Technologies During Martial Law"]. *Ukrainskyi Pedagogichnyi Zhurnal, Ukrainian Educational Journal* 2: 31–37. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-2-31-37>.

11. Markevych, Kateryna. Tsyfrovizatsiia: perevahy ta shliakhy podolannia vyklykiv ["Digitization: Benefits and Ways to Overcome Challenges"]. *Razumkov Center*. September 6, 2021. <https://razumkov.org.ua/statti/tsyfrovizatsiia-perevahy-tashliakhy-podolannia-vyklykiv>

12. Nikitenko, Vitalina, Rehina Andriukaitene, and Valentyna Voronkova. 2024. "Formation and Development of the Concept of Digital Humanism in the Era of Globalization and Digitization." In *Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, Kyiv, 11 April 2024, 25–29*. Kyiv: Derzhavnyi torhovelno-ekonomichnyi universytet.

13. Nikitenko, Vitalina, Valentyna Voronkova, Olena Tupakhina, and Oleksandra Sorokina. 2024. "Yevropeiski praktyky tsyfrovoho humanizmu u konteksti hlobalnykh vyklykiv" ["European Practices of Digital Humanism in the Context of Global Challenges"]. *Humanities studies: Collection of Scientific Papers* 18(95): 52–64. <https://doi.org/10.32782/hst-2024-18-95-06>.

14. Rudenko, Mykola. 2021. "Tsyfrovizatsiia: katehoriialni osoblyvosti ta spetsyfika traktuvannia" ["Digitization: Categorical

Features and Specificity of Interpretation"]. *Ekonomichnyi forum, Economic forum* 4: 3–13. <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2021-4-1>.

15. Sukhonos, Viktor, Yurii Harust, and Yaroslav Shevtsov. 2019. "Didzhitalizatsiia osvity v Ukraini: zarubizhnyi dosvid ta vitchyzniana perspektyva vprovadzhenia" ["Digitization of Education in Ukraine: Foreign Experience and Domestic Perspective of Implementation"]. *Pravovi horyzonty, Legal Horizons* 19(32): 79–86. <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2019.i19.p79>.

16. Hvylya.net. 2019. "Ukraina 2030E – kraina z rozvynutoiu tsyfrovoiu ekonomikoiu" ["Ukraine 2030E – A Country with a Developed Digital Economy"]. June 19, 2019. Accessed September 8, 2024. <http://surl.li/bsqyrv>

17. Bell, Daniel. 1980. *The Social Framework of the Information Society*. Oxford: Blackwell.

18. Galbraith, John Kenneth. 1967. *The New Industrial State*. Boston, MA: Houghton Mifflin.

19. Henseruk, Halyna, Bogdan Buyak, and Volodymyr Kravets, et al. 2020. "Digital Transformation of the Learning Environment at University." *Innovative Educational Technologies, Tools and Methods for E-Learning* 12: 325–35.

20. Toffler, Alvin. 1980. *The Third Wave*. New York: William Morrow and Company, Inc.

N. Ashytok

THE HUMANISTIC ASPECT OF DIGITALIZATION IN MODERN UKRAINIAN EDUCATION

Introduction. In the context of globalization challenges, the development of education is undergoing changes as a result of its digitalization, highlighting the relevance of studying this phenomenon. While numerous publications have examined the organizational aspects of implementing digitalization in education, the humanistic component remains less explored. **The aim and tasks.** This article aims to understand the risks associated with the digitalization of education from a humanistic perspective, which is specified in the tasks: to analyze the works that deal with the specified process, and to outline the problems arising from the implementation of these technologies. **Research methods.** The theoretical and methodological basis of the research includes general scientific and special methods and approaches, applied to the study of education digitalization. Among these methods is a systematic approach, which aims to reveal the holistic nature of pedagogical phenomena (in this case, the various manifestations of digitalization). **Research results.** In our time, it is crucial to assess the acceptability the consequences of the introduction of digital technologies, their necessity, both from a humanistic perspective. Such an assessment should be based on the criterion of whether society's development is oriented towards the preservation of the biological species Homo sapiens. Digitalization of various spheres of life, including education, can be evaluated as both a positive and a negative phenomenon. The ambiguity of such an assessment lies in the fact that these technologies belong to information and communication technologies, as part of information and communication technologies, are inherently neutral from a humanistic perspective but can be used for different purposes. The limits of the spread of digital technologies in the educational sphere and the content of educational support on electronic media must be controlled at the state level. Discussion. The quality of education is determined not by the number of computers and information bases, but by the level of formation of humanistic personalities who are competent, particularly in the effective processing of information to acquire systematic and objective knowledge. **Conclusions.** Digitization should be implemented on a humanistic basis, ensuring the formation of humanistic personalities. Cases of the negative use of digital technologies should be neutralized in time, and their impact should be limited.

Keywords: humanism, anthropocentricity, digitalization, digital communication technologies, education.

DOI: 10.18372/2412-2157.40.19339

УДК130.2: 316.32 (045)

О. П. Антіпова

ФЕНОМЕН КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Національна академія внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0003-4098-3673, Scopus Author ID: 57211854777,
Researcher ID: AAU-6824-2021

Анотація. Проаналізовано ключові характеристики й визначено тенденції комунікативної культури в інформаційному суспільстві. Доведено, що зазначений феномен має амбівалентний характер, адже, з одного боку, ідеться про наявність більш гнучкого інструментарію створення інформаційного продукту, здатного адекватно репрезентувати соціокультурну дійсність, означену неоднорідністю, мінливістю та фрагментарністю інформаційного середовища, а з іншого – зазначені процеси супроводжуються численними ризиками (зниження культури мовлення, фейковізація, використання маніпулятивних технологій тощо), що потребують від суб'єктів взаємодії вияву інформаційної грамотності, розвитку критичного сприйняття інформаційного продукту.

Ключові слова: інформатизація, комунікація, культура, інформаційне суспільство, глобалізація.

Вступ

Трансформація світової культури на межі ХХ–ХХІ століть означена глобальними кількісними та якісними

змінами в усіх соціальних практиках, зумовленими повсюдним впровадженням інформаційно-містких технологій. Невід'ємними атрибутами становлення інформаційного суспільства є комп'ютеризація та

інформатизація, що на сьогодні осмислюються не лише як інженерно-технічні процеси, а як феномени, що набувають глибинного гуманістичного змісту, впливаючи на кожну сферу життєдіяльності людини, змінюючи її спосіб життя, мислення, комунікативну взаємодію.

Для суб'єктів культури інформаційної ери досить високий ранг в ієрархії цінностей відводиться феномену інформації та процесам, пов'язаним з інфообміном. Дослідники інформатизації безпідставно стверджують, що на сьогодні інформаційні процеси слугують підґрунтям усіх еволюційних змін навколишнього світу, а інформація є таким самим фундаментальним засобом світобудови, як речовина та енергія. Визначальна роль інфообміну слугує фактором посилення взаємозалежності між культурою та мовою, які здебільшого усвідомлюються як дві семіотичні системи, що існують у єдиному смисловому просторі, взаємодіючи між собою в режимі діалогу.

Окреслені трансформаційні зрушення зумовлюють перегляд підходів до продукування, зберігання інформації, обміну нею, зокрема в режимі онлайн та офлайн, вивчення ролі людини в цих процесах, перед якою постає потреба «порозумітися» не лише з реальним співрозмовником, а з онлайн спільною, анонімним користувачем мережі та власне технічним пристроєм (штучний інтелект, чат-бот, численні пошукові системи та інструменти інтернет-платформ тощо).

За цих умов межі звичних норм комунікативної взаємодії суттєво розмиваються, а отже, суб'єкт культури інформаційної ери має постійно засвоювати нові алгоритми та правила спілкування, щоб не залишитися на периферії соціокультурного розвитку. Невід'ємною складовою соціалізації особистості стає так звана інформаційна грамотність, адже вона «повинна мати необхідні знання про інформаційну сферу, розуміти закони її функціонування та розвитку, бути мобільною у світі сучасної інформації» (Чікарькова 2008).

Водночас, попри закономірні очікування теоретиків комунікації щодо здатності електронної спільноти до «всебічного розвитку зв'язків (комунікацій) у духовному виробництві» (Мак-Люен 2008), зазначені процеси на сьогодні супроводжуються низкою проблем, зумовлених надмірними темпами інфообміну, неоднорідністю, мінливістю та фрагментарністю інформаційного середовища, постійним удосконаленням технічних пристроїв і каналів взаємодії між комунікантами, що закономірно спонукає до вивчення ключових засад і тенденцій комунікативної культури.

Мета дослідження

Метою статті є осмислення комунікативних характеристик інформаційного суспільства крізь призму соціокультурної складової, їхнього потенціалу в побудові оптимальної моделі взаємодії комунікантів, виокремлення конструктивних і деструктивних тенденцій у культурі спілкування в контексті інформатизації.

Методологія дослідження

Основа методологічного інструментарію становили філософсько-антропологічний, герменевтичний та соціокультурний підходи. У своїй єдності вони дозволяють виявити ключові засади трансформації комунікативних практик і процесів в умовах інформаційної ери, представити її як систему, окреслити можливі шляхи збереження її унікального потенціалу.

Результати

Комунікація та інформація присутні на всіх етапах соціального розвитку, будучи складовими механізмів функціонування, управління, соціалізації та суспільного прогресу. Дослідники інформатизації безпідставно стверджують, що на сьогодні інформаційні процеси слугують основою всіх еволюційних змін навколишнього світу, що інформація є таким самим фундаментальним і всезагальним засобом світобудови, як речовина та енергія. У зв'язку з цим зазначений феномен набуває нових вимірів, позначаючись на всіх комунікативних практиках, їхніх соціокультурних характеристиках, що актуалізує потребу в їх критичному осмисленні.

Потужний інформаційний потік спонукає сучасну людину до створення все нових і нових способів збереження та передачі інформації, обміну нею. Так, сьогодні поєднання можливостей комп'ютера й мережевого простору, дискурсивний потенціал віртуальної реальності суттєво «стискають» час і простір, зменшуючи значення національних меж, даючи людині почуття долучення до певної соціальної спільноти без прив'язки до конкретної локації. Бурхливий прогрес цифрових технологій, мікропроцесорної техніки, засобів телекомунікацій створив умови для формування глобального інформаційного середовища, що висуває на перший план культуру обміну інформацією з використанням нових технічних засобів, культуру продукування та зберігання інформації із застосуванням інноваційних технологій і пристроїв.

Значна кількість накопичених даних зумовлює потребу в їхньому збереженні, швидкому відтворенні, ефективній обробці, що передбачає постійне вдосконалення або створення нових носіїв інформації, засобів її обробки тощо. Сучасники фактично стають свідками створення нового світу артефактів культури, кожне покоління яких є ефективнішим, місткішим, здатним зберігати не лише текстову інформацію, а й мультимедіа. Поява таких носіїв дає змогу зберігати інформацію, як і раніше, літературною мовою, але посередництвом штучних мов людино-машинного спілкування, завдяки яким здійснюється запис даних. Створення нових і вдосконалення наявних артефактів як матеріальних носіїв культури інформаційної ери дозволяє передати інформацію в тій її якості, що відповідає вимогам сучасної людини (поєднання тексту, образу, звуку, тривимірного зображення тощо). Крім того, новітні технології, особливо завдяки штучному інтелекту, здатні самі генерувати контент, пропонуючи його власникові пристрою. Наприклад, відповідне програмне забезпечення більшості сучасних гаджетів «на власний розсуд» компонує наявні в галереї фото, додає музичний супровід,

створюючи так звану «історію» з певної тематики. Аналогічною є функція «Спогади» в програмі «Фотографії» на iPhone, iPad або iPod touch, що розпізнає важливих для користувача людей, місця та події в медіатеці, представляючи їх у вигляді презентації дібраних колекцій. Крім того, повсякденним явищем нині стало використання штучного інтелекту для пошуку певної інформації.

В умовах активного використання віртуальних інструментів комунікації інформація циркулює не стільки у вигляді текстів (як, скажімо, у книзі), скільки у вигляді строкатої палітри різноманітних образів. Розвиток середовища мультимедіа, тобто орієнтація на звукові й зорові образи одночасно, що зберігаються в пам'яті машини та відтворюються користувачем за потреби, значною мірою змінює традиційне уявлення про комунікативну культуру. Посередництвом нових артефактів вона якісно змінюється, утворюючи єдине візуальне, структурне, смислове ціле, унікальну вербально-візуальну систему, що має потужний потенціал для глибокого пізнання навколишнього світу.

Ключові характеристики комунікативної культури пов'язані також зі змінами в культурі мовлення, особливо в контексті онлайн дискурсу, активного використання соцмереж і месенджерів, зокрема застосування візуальних засобів комунікації, «спілкування» із штучним інтелектом та пов'язаного з ним уміння користуватися пошуковими базами даних тощо. Ідеться, зокрема, про активізацію використання таких жанрів, як інтернет-конференція, електронна пошта, чат, форум, комп'ютерні ігри та ін. Причини зазначених змін обґрунтовані нами в попередніх роботах (Антіпова 2013, 67) та полягають у такому: по-перше, всередині мережі розгортається процес не лінійної, а просторової, багатовимірної комунікації, що призводить до зняття часових і просторових обмежень. Це спричиняє необмеженість у виборі мовних засобів, непередбачуваність лінгвокультурних процесів, формуючи в такий спосіб нову мовну реальність з якісно іншими жанровими характеристиками: усталені жанри стрімко поступаються іншим, більш «зручним» для користувача. По-друге, значним чинником, що стимулює до «експериментів» з наявними жанрами, є збільшення обсягу інформації та швидкості обміну нею. По-третє, ідеться про суто технологічний бік інформаційної ери: новітні інформаційно-комунікаційні технології озброюють процес інфообміну між комунікантами новими каналами та засобами передачі інформації, що власне й передбачають специфічні жанри.

Крім того, важливим чинником трансформації комунікативної культури є провідна роль візуального контенту, що формується в інтернет-мережі. Так, завдяки застосуванню ігрового принципу як комунікативної стратегії, комунікативний простір насичується новими креативними ідеями з відтворення соціально значущої інформації для учасників комунікативного процесу, стаючи зрештою самостійним сегментом культурної реальності, що продукує нові смисли і значення.

Водночас в умовах вражаючих темпів інфообміну сфера живого мовлення виявляється неготовою до адекватної адаптації в мінливих культурних умовах.

Ідеться передусім про тяжіння до передачі повідомлень найбільш лаконічними засобами, що здатні, навпаки, передавати максимум значень і сенсів та на інтерпретацію яких витрачається мінімум часу та зусиль. Завдяки цьому комунікативні практики базуються на переважанні візуальної комунікації. Так, візуалізація ідей, подій, соціальних відношень в умовах інформаційного суспільства не лише визначає специфіку соціальної взаємодії комунікантів, а й позначається на екзистенційній сутності людини, її свідомості, мисленні. Наслідком тиску цих засобів на усталені комунікативні практики можна вважати загальну тенденцію до зниження культури мовлення. Ключовою причиною такої ситуації сучасна дослідниця Л. Дротянко закономірно визнає проблему трансформації людської свідомості під впливом Інтернет-комунікацій на різних платформах, у різноманітних чатах, блогах тощо, де користувачі інформаційних мереж залишаються анонімними, а отже, не несуть відповідальності ні за свою інформацію, ні за свої моральні вчинки в процесі комунікації (Дротянко 2024, 9). Крім того, окреслена проблема поглиблюється й тим, що значна кількість «акторів комунікації» буквально губиться в інформаційному просторі, що спричиняє своєрідну «інформаційну какофонію» (Семенов 2024). Зазначене спонукає до пошуку оптимальної моделі комунікативної взаємодії, що враховуватиме ризики тиску процесів потужного інфообміну на культуру мовлення, розмивання меж унормованості мови, що призводить до виникнення парадоксальної ситуації, коли нормою вважається відсутність норми.

На комунікативну взаємодію суттєвий вплив має вдосконалення медіа, визначальна роль Інтернет-простору, максимальна затребуваність месенджерів, соціальних мереж тощо. Їх активне використання зумовлює тиск на звичні правила спілкування та зрештою загалом ставить під сумнів ідеї Г. Маклюєна (Мак-Люєн 2008) щодо конструктивних характеристик медіа, їх сприяння побудові й освоєнню світу. Темою для дискусії слугує також припущення дослідника про описаний ним потенціал «глобального села» як електронної спільноти, що постає в образі всесвітнього братства близьких душ, де всі знайомі один з одним, а отже, здатні до всебічного розвитку зв'язків (комунікацій) у духовному виробництві.

Проте, на противагу окресленим сподіванням щодо співпраці можна констатувати тенденцію до генерації нових хвиль розбрату, дегуманізації, інформаційного насильства, активного використання мови ворожнечі, спотвореного формування громадської думки тощо. Прикладом, серед іншого, слугує вплив електронних організованих фабрик фейків – ботоферм, які здатні не лише визначати вектори суспільної думки, а й впливати на глобальні процеси на геополітичному рівні, наприклад, на вибори в інших країнах, рейтинги світових лідерів тощо.

Цей сегмент Інтернету несе в собі не лише очевидні переваги, а й небезпеки. Він може цілком успішно використовуватися для дезінформації, поширення фейків та пропаганди серед різної аудиторії. Наприклад, це може стосуватися найвразливішої спільноти – дітей. Відеоролики, історії (stories), «тіктоки», інтернет-меми, флешмоби та ін.

стають зброєю в інформаційній війні. Легка та сучасна форма подачі інформації дає можливість такому контенту ставати «вірусним» та охоплює значну аудиторію. Його темами стають актуальні та чутливі для суспільства проблеми: політичні протистояння, війна, питання національних культур, мови, історії та ін. І якщо ми можемо ще опанувати навичками фактчекінгу новинного контенту, то з розважальним ситуація складніша. Його зміст складно верифікувати, оскільки він має емоційно-маніпулятивний характер без прямої відсилки до конкретної події (Гайналь 2022, 22).

Проблематика комунікації в умовах інформатизації поглиблюється тим, що буквально за кожним месенджером стоїть конкретна людина або інституція, яка просуває певний інформаційний продукт з конкретною метою. Це безпосередньо пов'язано з використанням маніпулятивних технологій, чим вдало користуються, наприклад, диктаторські режими на протигагу демократичним у контексті інформаційного протистояння. Крім маніпулювання свідомістю індивіда, перетворення інформаційних технологій на засіб тотального контролю над свідомістю споживача інформації, негативними наслідками є також виникнення феномену психологічної залежності людини від комп'ютера та орієнтації на віртуальну реальність, що призводить до зменшення частки безпосереднього спілкування між людьми, унаслідок чого особа «глишається наодинці з власними проблемами, попри те, що перебуває в соціальних комп'ютерних мережах, у яких у неї багато «друзів»» (Дротянко 2024, 5).

Розглядаючи характерні ознаки комунікативної культури в інформаційному суспільстві, закономірним слід визнати твердження сучасних дослідників про те, що на тлі вдосконалення технологій як інструментів комунікативної взаємодії простежується тенденція до перетворення комунікації на декомунікацію. Так, декомунікація усвідомлюється як збій у процесі комунікації як такому, збій на доповідьому рівні, коли комунікація неможлива через ті чи інші системні неполадки процесу, – простіше кажучи, коли повідомлення передають, комунікацію начебто передають, інформаційний шум стоїть, мову можна зрозуміти як мову і як побудову фраз, але зрушень у розумінні й зближенні позицій тих, хто комунікує (не обов'язково тих, хто розмовляє, – тих, хто надсилає одне одному тексти, або тих, хто комунікує якимось іншим способом), не відбувається. Причому початкові переконання, що зумовлюють «тверду» позицію, цілеспрямовано формуються агентами комунікаційного впливу (корпораціями, державами, громадськими організаціями, загалом будь-якою владою і мікротладою) за допомогою емоційно насичених, вірусних слоганів і мемів, а не раціонального міркування (Семенов 2024).

Обговорення

Концептуальні засади окресленої проблематики висвітлено в численних напрацюваннях теоретиків з різних дослідницьких галузей і спеціальностей, які, переплітаючись між собою, доповнюють загальну картину соціокультурних характеристик комунікативної культури, спонукаючи до дискусій щодо чинників її

трансформації, потенціалу розвитку, загроз і тенденцій у цій сфері. Цінними в контексті нашого дослідження є висновки канадського соціолога М. Мак-Люена щодо провідної ролі в лінгвокультурних змінах соціально-історичного процесу, що постає не стільки як удосконалення виробничих відносин, скільки як розвиток зв'язків (комунікацій) у духовному виробництві. Дослідник виокремлює три етапи в культурно-історичному поступі: первісний дописемний етап, заснований на усних засобах комунікації; писемно-друкований етап, що створив «типографську та індустріальну» людину, тобто культуру, доступну лише освіченим людям; «електронну добу», що перетворила світ у «глобальне село» (Мак-Люен 2008). Екстраполюючи наведені ідеї автора на наше дослідження, можна стверджувати, що комунікативна культура ґрунтується на нових інформаційно-комунікаційних засобах спілкування, а також на пріоритетному становищі соціальних практик, пов'язаних із процесом активного обміну інформацією та знаннями.

Аналізуючи соціокультурний вимір комунікативних практик, Г. Інніс також визнає пріоритетну роль інформації та процесів, пов'язаних з інфообміном. У праці «Імперія та комунікації» він зводить розвиток суспільства до зміни комунікативних технологій. На думку дослідника, здебільшого середовища комунікації орієнтовані або ж на спосіб передачі повідомлення, або на тривалість збереження інформації. Залежно від видів комунікації він виокремлює три етапи цивілізаційного розвитку людства: усне повідомлення і перехід до писемності; друкована культура; електронна глобальна культура (Innis 2022).

Значний пласт робіт сучасних науковців передбачає вивчення потенціалу комунікативної культури в контексті нових способів компресії інформації, зокрема створення візуальних образів, здатних стискати простір і час. Так, оптимальній побудові моделі взаємодії сприяє візуалізація як складова символічного простору, що ґрунтується на теорії символічного інтеракціонізму (Дж. Мід, І. Гофман, Г. Блумер та ін.), теорії масових комунікацій в контексті аудіовізуальних масмедіа, зміні зорової дистанції між глядачем та об'єктом сприйняття (М. Мак-Люен), дослідженні ролі візуальних засобів у перетворенні символічного простору на другу реальність сучасної людини (Ж. Бодрійяр).

Ґрунтуючись на теоретичних засадах концепції зазначених дослідників, сучасні науковці слушно характеризують взаємодію комунікантів як феномен, що передбачає постійне доповнення наявних символів новими, зміщення акцентів зі смислового на візуальне, розширення можливостей вираження емоцій, з огляду на що «різні типи образності вплетені в саму тканину сучасного соціуму» (Федорова 2022); комунікативний простір означений формуванням унікального способу світобачення, що ґрунтується на поєднанні когнітивного та емоційного початку (Дротянко 2021).

Нагальністю вирізняється висвітлення проблеми адаптаційного потенціалу та динамізму соціокультурних перетворень, пов'язаних з інформатизацією. На сьогодні власне комунікація усвідомлю-

ється як «динамічний елемент культури, оскільки культура розвивається через комунікацію» (Шоріна 2024). Культурні об'єкти та структури (такі як мова, образи, мистецтво) можна вважати «інформаційними ресурсами» (або ресурсами для обробки інформації та її соціального присвоєння). За цих умов комунікація постає як процес «введення в дію» цих культурних об'єктів як значущих ресурсів з боку соціальних акторів для осмисленого (ре)конструювання їхніх різних середовищ.

У контексті окресленої проблематики цінними слід визнати дослідження, присвячені вивченню проблем трансформації ключових засад комунікативної культури в умовах глобалізації. Так, сучасні науковці (Кошелева, Кравчук, & Цисельська, 2021) слушно констатують розширення інформаційних систем і комунікативних технологій, які характеризуються оперативністю, вільним доступом та впливом на суспільство. Причому комунікативна культура визначається панівними в суспільстві нормами та способами фіксації, збереження і поширення культурних змістів, а суспільна комунікативна система є упредметненою комунікативною культурою.

Домінуючу позицію розширення інформаційного простору, а отже, способів трансляції культури та комунікативних можливостей у період інформатизації, обґрунтовує також Н. Сенчило. За цих умов вагомим значенням набуває віртуальна реальність, яка сприймається як особливий культурний простір, який через відсутність конкретних меж неможливо вмістити в певні форми (Сенчило, 2020).

Водночас, вартими уваги є висновки сучасних науковців про деструктивний аспект впливу технологій на комунікативну культуру, що дають змогу говорити про декомунікацію. Причини такої ситуації, на думку Д. Семенова, полягають у глибокій кризі постмодерну, руйнівному впливі технологій, здатних створювати «білий шум», у якому інформація, що знижує ентропію, просто губиться, а також у невідповідності сучасним реаліям сформованій в останні півстоліття теоретичній установці щодо комунікації (Семенов 2024).

Висновки

Отже, соціокультурні характеристики інформаційної ери дають змогу констатувати динамічні й подекуди докорінні зміни в комунікативній взаємодії, що пов'язано передусім з високим рангом в ієрархії цінностей інформації. Постійна потреба в продукуванні, зберіганні, пошуку інформації, обміну нею не лише офлайн, а й онлайн, намагання знайти оптимальну модель «співпраці» зі штучним інтелектом зумовлюють появу широкої палітри нових засобів інфообміну, що є більш універсальними порівняно з попереднім періодом. За цих умов комунікативна культура усвідомлюється своєрідним соціокультурним кодом взаємодії в межах різних соціальних практик інформаційного суспільства.

Вивчення ключових тенденцій трансформації сучасних комунікативних практик засвідчує їхній амбівалентний характер, адже, з одного боку, ідеться про більш гнучкий інструментарій створення інформаційного продукту, здатний адекватно репрезентувати соціокультурну дійсність, означену

неоднорідністю, мінливістю та фрагментарністю інформаційного середовища, а з іншого – зазначені процеси супроводжуються численними ризиками (зниження культури мовлення, фейковізація, використання маніпулятивних технологій тощо), що потребують від суб'єктів взаємодії вияву інформаційної грамотності, розвитку критичного сприйняття інформаційного продукту. У такий спосіб, феномен комунікативної культури з чинника, який супроводжує процес соціальної взаємодії, перетворюється на один з провідних чинників досягнення соціальної стійкості й упорядкованості завдяки його стабілізуючому впливу на комунікативні процеси.

Список літератури

- Innis H. A. *Empire and Communications*, edited and with an introduction by William J. Buxton. Toronto : University of Toronto Press, 2022. 288 p.
- Антіпова О. П. Соціокультурний простір інформаційної ери: взаємодія природної та штучної мов : монографія. Дніпропетровськ : ДДУВС, 2013. 179 с.
- Гайналь Т. О., Даниляк Р. П., Кучера І. В. Ефекти діджиталізації в сучасному суспільстві. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. 2022. № 2. С. 17–25.
- Дротенко В. І. Феномен візуальності з погляду концепту єдності когнітивного та емоційного інтелекту. *Scientific Goals and Purposes in XXI century*. 2022. № 95. С. 478–484. DOI: 10.51582/interconf.19-20.01.2022.049.
- Дротянко Л. Г. Унікальність людського буття у сучасних комунікаціях. *Вісник Національного авіаційного університету*. 2024. № 1 (39). С. 5–10 (Серія «Філософія. Культурологія»).
- Кошелева О. Б., Кравчук О. А., Цисельська О. В. Комунікативна культура в умовах глобалізації та її вплив на формування іміджу країни. *Питання культурології*. 2021. № 38. С. 287–300. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.38.2021.247170>.
- Мак-Люен М. *Галактика Гутенберга: становлення людини друкованої книги* / пер. з англ. А. А. Галушки, В. І. Постнікова. 2-ге вид., переробл. Київ : Ніка-центр, 2008. 392 с
- Семенов Д. Комунікація і декомунікація. *Политком* : [сайт]. 2024. URL: <https://politcom.org.ua/komunikaciya-i-dekomunikaciya>.
- Сенчило Н. До питання розвитку культури, мови і комунікації в історичній ретроспективі. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. 2020. № 41. С. 39–46. DOI: <https://doi.org/10.18372/2520-6818.41.14584>.
- Теоретичні засади філософії комунікації : практикум / уклад. : Л. Г. Дротянко, С. С. Орденів. Київ : НАУ, 2021. 42 с.
- Федорова К. Г. Цифрова культура як візуальна практика. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. 2022. № 1. С. 109–114. DOI: <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2022.1.15>
- Чикарькова М. Ціннісні орієнтації сучасного інформаційного суспільства та проблема контркультури. *Освіта та управління*. 2008. Т. 7. № 4. С. 70–80.
- Шоріна Т. Г. Комунікація як інструмент дослідження соціальної реальності та культурних значень: конкретизація комунікативних вимірів. *Вісник Національного авіаційного університету*. 2024. № 1 (39). С. 94–101 (Серія «Філософія. Культурологія»).

References

- Innis, Harold. 2022. *Empire and Communications*. Edited by William J. Buxton. Toronto: University of Toronto Press.
- Antipova, Olha. 2013. *Sotsiokulturnyi prostir informatsiinoi ery: vzaiemovplyv pryrodnoi ta shtuchnoi mov [Sociocultural Space of the Information Era: Mutual Influence of Natural and Artificial Languages]*. Dnipropetrovsk: DDUVS.
- Hainal, Tetiana, Rostyslav Danyliak, and Iryna Kuchera. 2022. "Efekty didzhitalizatsii v suchasnomu suspilstvi. Perspektivy" ["Effects of Digitalization in Modern Society. Prospects"]. *Sotsialno-politychnyi zhurnal, Socio-political journal* 2: 17–25.

4. Drotianko, Valentyna. 2022. "Fenomen vizualnosti z pohliadu kontseptu yednosti kohnitivnoho ta emotsiinoho intelektu" ["The Phenomenon of Visuality from the Point of View of the Concept of the Unity of Cognitive and Emotional Intelligence"]. *Scientific Goals and Purposes in XXI century* 95: 478–484. <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.01.2022.049>.

5. Drotianko, Liubov. 2024. "Unikalnist liudskoho buttia u suchasnykh sotsialnykh komunikatsiakh" ["The Uniqueness of Human Existence in Modern Social Communications"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seria: Filozofia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 1(39): 5–10. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.39.18424>.

6. Koshelieva, Oksana, Olena Kravchuk, and Oksana Tsyselska. 2021. "Komunikatsiina kultura v umovakh hlobalizatsii ta yii vplyv na formuvannia imidzhu krainy" ["Communication Culture in the Conditions of Globalization and Its Influence on the Formation of the Country's Image"]. *Pytannia kulturolohi, Issues of cultural studies* 38: 287–300. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.38.2021.247170>.

7. McLuhan, Marshall. 2008. *Halaktyka Gutenberga: stanovlennia liudyny drukovanoi knyhy [Gutenberg's Galaxy: The Making of a Printed Book Man]*. A.A. Halushka, V.I. Postnikov, trans. (2nd ed., rev.). Kyiv: Nika-tsentr.

8. Semenov, Denys. 2024. "Komunikatsiia i dekomunikatsiia" ["Communication and Decommunication"]. *Polytkom, Politician*. <https://politcom.org.ua/komunikatsiia-i-dekomunikatsiia>.

9. Senchylo, Nadiia. 2020. "Do pytannia rozvytku kultury, movy i komunikatsii v istorychnii retrospektyvi" ["To the Question of the Development of Culture, Language, and Communication in Historical Retrospect"]. *Humanitarna osvita v tekhnichnykh vshchynnykh navchalnykh zakladakh, Humanitarian education in technical higher educational institutions* 41: 39–46. <https://doi.org/10.18372/2520-6818.41.14584>.

10. Drotianko, Liubov, and Serhii Ordenov. 2021. *Teoretychni zasady filozofiyi komunikatsii [Theoretical Foundations of the Philosophy of Communication]*. Kyiv: NAU.

11. Fedorova, Kseniia. 2022. "Tsyfrova kultura yak vizualna praktyka. Perspektyvy" ["Digital culture as a visual practice. Prospects"]. *Sotsialno-politychnyi zhurnal, Socio-political journal* 1: 109–114. <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2022.1.15>.

12. Chikarkova, Mariia. 2008. "Tsinnisni oriientsatsii suchasnoho informatsiinoho suspilstva ta problema kontrkultury" ["Value Orientations of the Modern Information Society and the Problem of Counterculture"]. *Osvita ta upravlinnia, Education and management* 7(4): 70–80.

13. Shorina, Tetiana. 2024. "Komunikatsiia yak instrument doslidzhennia sotsialnoi realnosti ta kulturnykh znachen: konkretyzatsiia komunikativnykh vymiriv" ["Communication as a Device for Studying Social Reality and Cultural Meanings: Specification of Communicative Dimensions"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seria: Filozofia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 1(39): 94–101. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.39.18465>.

O. Antipova

THE PHENOMENON OF COMMUNICATIVE CULTURE IN THE INFORMATION SOCIETY

Introduction The characteristics of the information era make it possible to state dynamic and radical changes in communicative interaction, which is primarily related to the high rank in the hierarchy of information values. **The aim and tasks** of the article are to understand the communicative characteristics of the information society through the prism of the sociocultural component. **Research methods.** The methodological toolkit relies on philosophical-anthropological, hermeneutic, and socio-cultural approaches. **Research results.** It is proved that the phenomenon of communicative culture from a factor that accompanies the process of social interaction turns into one of the leading factors of achieving social stability and orderliness due to its stabilizing effect on communicative processes. At the same time, in the context of informatization, communication faces growing challenges, as manipulative technologies and emotionally charged content, such as fake news, viral slogans, and memes, increasingly dominate, leading to the dehumanization of discourse, the rise of "decommunication," and the erosion of genuine understanding in favor of controlled narratives shaped by states, corporations, and other agents of influence. **Discussion.** The analysis of the communicative characteristics of the modern cultural age in the context of informatization complements the conceptual achievements of theorists in formalized issues. This analysis aims to identify positive and negative trends of means of communication in modern conditions. **Conclusions.** In the information era, communicative culture takes on an ambivalent character: on the one hand, it involves a more flexible toolkit for creating information products, while on the other, it is accompanied by numerous risks that demand information literacy from the subjects of interaction.

Keywords: informatization, communication, culture, information society, globalization

DOI: 10.18372/2412-2157.40.19340

УДК 008:781.087.68 (045)

Є. Ю. Ареф'єва

АКТУАЛІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАГАТОГОЛОСЯ У ХОРОВОМУ ВИКОНАВСТВІ ЯК ЕКОЛОГІЧНА НАСТАНОВА

Київський національний університет культури і мистецтв
e-mail: liza.arefieva34@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-5060-2251

Анотація. Екологічний категоричний імператив культуротворення спонукає до осмислення всього корпусу метаекологічної проблематики мистецтва. Префікс «мета» презентує два виміри екосистем культури: «післяприродний», власне культурний вимір, і «мета» описує всезагальний вимір культуротворення, зокрема парадигму метаекології як всезагальної рефлексивної настанови. Формується широке поле виконавських парадигм, які розгортаються в просторі як самодостатнього артистизму, персоніфікації виконавської майстерності, так і значного проширення символізму виконавської майстерності, що поєднує в собі потенціал комунікативних інверсій і водночас реконструктивного простору, де намагаються повторити або змодельювати виконавську майстерність локальних гуртів. Актуалізація метафізичних витоків у мистецтві не є одномірним процесом, а потребує поліфонічної, поліструктурної, полікомпонентної і полікінетичної процесуальної цілісності модуляції художнього образу.

Ключові слова: музика як екосистема, хорове мистецтво, етореконструкція, монодійний та партесний спів.